

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	วาทกรรมว่าด้วยปลาบึกที่เชียงของ: การต่อรองการพัฒนาของชาวบ้านในลุ่มน้ำโขง	
ผู้เขียน	นายพิพัฒน์ ธนากิจ	
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)	
คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ศ. ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์	ประธานกรรมการ
	ผศ. ดร. ไชยันต์ รัชชกุล	กรรมการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจการต่อรองการพัฒนาของพรานปลาบึกในบ้านหาดไคร้ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ภายใต้บริบทของการพัฒนาบนลุ่มน้ำโขงตอนบน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาการต่อรองผ่านการช่วงชิงการนิยามความหมายว่าด้วย “ปลาบึก” บนลักษณะ และเงื่อนไขของยุทธวิธีในการดำรงชีพ และความหลากหลายของ “ความเป็นพราน” ด้วยการใช้กรอบแนวคิดที่พัฒนาจากแนวคิดที่สำคัญ 2 ประการ คือ หนึ่ง แนวคิดว่าด้วยการช่วงชิงการนิยามความหมาย และสอง แนวคิดว่าด้วยการต่อรองการพัฒนา

จากการศึกษามีข้อค้นพบที่สำคัญ 3 ประการด้วยกัน คือ ประการแรก วาทกรรมว่าด้วยปลาบึกเกิดขึ้นภายใต้บริบทที่กลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ได้เข้ามาช่วงชิงการนิยามให้แม่น้ำโขงและน้ำ เพื่อใช้ประโยชน์ในฐานะเส้นทางการค้า และสินค้าในรูปแบบของพลังงาน ภายใต้โครงการพัฒนาขนาดใหญ่บนลุ่มน้ำโขงตอนบน เพื่อสร้างการเติบโตของตลาดการค้าข้ามพรมแดน จนเกิดการแย่งชิง และฉวยใช้ทรัพยากรแม่น้ำโขง และน้ำในลักษณะที่ก้าวข้ามพรมแดนจากกลุ่มทางสังคมกลุ่มต่างๆ มากมาย ในขณะที่เดียวกันกลุ่มเคลื่อนไหวที่เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะก้าวข้ามพรมแดนมากขึ้นเช่นเดียวกัน ก็พยายามเคลื่อนไหวต่อสู้ ต่อรอง และคัดค้าน โครงการพัฒนาในลุ่มน้ำโขงตอนบน และหันมาช่วงชิงการนิยามให้แม่น้ำโขงเป็นแหล่งของความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพ และความมั่นคงทางอาหารของชาวบ้านในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวด้วยแนวคิดด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมกลับเริ่มแย่งชิงทรัพยากรออกไปจากชุมชนมากขึ้นเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะกับการอนุรักษ์ปลาบึก

ประการที่สอง อุตลักษณ์ของความเป็นพราน มีลักษณะที่หลากหลาย เนื่องจากท้องถิ่นเริ่มเชื่อมต่อเข้าสู่ภาคเมือง รัฐ ภูมิภาค และสากล และส่งผลให้การจับปลาบึกเผชิญกับเงื่อนไขและข้อจำกัดต่างๆ อย่างมากมาย พรานปลาบึกจึงพยายามแสวงหาวิถีชีวิตในการดำรงชีพให้มีความหลากหลาย และยืดหยุ่นมากขึ้น จนทำให้ลักษณะของ “ความเป็นพราน” เริ่มถูกท้าทาย พร้อมกับมีลักษณะที่หลากหลาย และเป็นพลวัตมากไปตามเงื่อนไข และข้อจำกัดของพรานปลาบึกแต่ละกลุ่มหรือแต่ละคน ต่อมาในปลายทศวรรษที่ 2540 การจับปลาบึกเริ่มถูกท้าทายอีกครั้งโดยจารีตใหม่ของการอนุรักษ์ปลาบึก โดยมีกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์ปลาบึก ได้เข้ามาช่วงชิงการนิยามปลาบึกในฐานะทรัพยากรของท้องถิ่น ไปสู่สากล พรานปลาบึกจึงเริ่มตอบโต้ และช่วงชิงการนิยามความหมายว่าด้วยปลาบึกอย่างแตกต่างกันไปตามลักษณะ และเงื่อนไขของความเป็นพรานที่หลากหลาย และเริ่มชี้ให้เห็นว่าปลาบึก และการจับปลาบึก มีนัยยะสำคัญมากกว่าการดำรงชีพ หรืออรรถประโยชน์เชิงเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังเข้าไปสัมพันธ์กับมิติทางสังคม วัฒนธรรม และความเป็นตัวตน หรืออัตลักษณ์ของพรานปลา ที่วางอยู่บนเงื่อนไขเกี่ยวกับช่วงอายุ ความเชื่อทางพุทธศาสนา บทบาททางสังคม และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการจับปลาบึก อีกด้วย

ประการสุดท้าย ผู้วิจัยยังพบอีกว่าพรานปลาบึกยังเริ่มต่อรองกับการพัฒนา และการอนุรักษ์ปลาบึกอย่างแตกต่างกันออกไปตามเงื่อนไขของแต่ละกลุ่ม พรานปลาบึกกลุ่มแรก คือพรานปลาบึกที่ยุติการจับปลาบึก เริ่มต่อรองด้วยการนิยาม และสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของ “ความเป็นพราน” เช่น “พรานใจบุญผู้อนุรักษ์” “ครู” และ “นักอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม” เพื่อช่วงชิงความหมายการอนุรักษ์ ในการเข้าถึงโอกาส ทรัพยากร โครงการอาชีพทดแทน และรายได้จากการประกอบอาชีพชุดใหม่ในระยะยาว พรานปลาบึกกลุ่มที่สอง คือ พรานปลาบึกที่ไม่ยอมยุติการจับปลาบึก เริ่มต่อรองกับการอนุรักษ์ ด้วยการใส่ชื่อ และ “พิธีไหว้ผีโพง” เพื่อตอกย้ำ “ความเป็นพรานผู้จับปลาบึก” และอ้างสิทธิในการจับปลาบึก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สำคัญในการสร้างการรับรู้ถึงการมีอยู่ของตัวตนต่อสาธารณชน

ในภาพรวมของกลุ่มพรานปลาบึกทั้งสองกลุ่มยังได้ต่อรองกับทั้งการพัฒนาบนลุ่มน้ำโขงตอนบน และการอนุรักษ์ปลาบึก ด้วยการร่วมมือกันระหว่างกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และชาวบ้านในชุมชน ในการนำเอา “ความรู้ท้องถิ่น” มาช่วยสร้าง “งานวิจัยชาวบ้าน” เพื่อต่อรองกับการพัฒนาบนลุ่มน้ำโขงตอนบน และยังสร้างชุด “ความรู้เชิงสถานการณ์” ขึ้นมาต่อรองกับชุดความรู้ และความหมายอื่นๆ ของกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์ปลาบึกของพรานปลาบึกท่ามกลางสถานการณ์ และข้อถกเถียงต่างๆ

Thesis Title	Discourses on <i>Pla-buek</i> (Giant Catfish) in Chiang Khong: Villagers' Negotiation of Development in Mekong Region	
Author	Mr. Pipat Tanakit	
Degree	Master of Arts (Social Development)	
Thesis Advisory Committee	Prof. Dr. Anan Ganjanapan	Chairperson
	Asst. Prof. Dr. Chaiyan Rajagool	Member

ABSTRACT

This thesis is a study of various ways the fishermen at Ban Had Kai, Chiang Khong district, Chiang Rai Province, negotiate with the mega development project of the GMS and the movement of natural resources conservation and environmentalism. It focuses on the discourses of Pla-buek as the contesting meaning by analyzing the meaning that the fishermen give to Pla-buek and the way they negotiate with various forms of development. The research make use of several concepts, including livelihood diversification and strategy, and contesting meaning of Pla-buek (as discourses on Pla-buek) as well as negotiating development.

Three major findings are found. Firstly, “discourses on Plabuek” emerges in the context of the upper Mekong River development project which redefine the meaning of Mekong River and water resource as the trading route, transnational market area and commoditization of water as the transnational energy exchange. This contestation of meaning for resource exploitation opens up the Mekong River and water resource as the regional and global resource for exploitation from many groups of people and scales. The movement of natural resource conservation and environmentalism under the leadership of such organizations as IUCN, SEARIN, WWF, Thailand and Chiang Khong Lover group join in the opposition of the mega project of Mekong development by redefining Mekong River as the area of natural resource biodiversity and food security of the indigenous people. However, this countered movement also limit access of indigenous people to the natural resource, especially the Mekong giant catfish (Pla-buek) as in the case that the “Pla-buek hunters” are banned from catching in 2006 by the IUCN, and the network.

Secondly, the “Pla-buek hunter identities” is heterogeneous, which is fragmented by the relation to the urban, state, region and global. This relation causes to change their livelihood diversification and strategies. Although, the “Pla-buek hunters” face with the problems and limitations of Pla-buek catching for example the higher cost, the lack of labor, the state conservation, tourism and the decreasing amount of fish allowed catching. This livelihood strategies and limitations of Pla-buek catching cause to the heterogeneity of “Pla-buek hunter identities” under the new convention of Pla-buek conservation in 2006 also causes to contest to the meaning on Pla-buek in different ways. There are many different meaning on Pla-buek which differs by the condition of Pla-buek hunters such as generation, belief in sin (Buddha religion), livelihood strategies and economic utilitism, social and cultural status concern over Pla-buek.

Lastly, this study also found three forms of the negotiation of development which differs by the condition of various groups of Pla-buek catching. The first group is the “stop catching group”, they negotiate to Pla-buek conservation by constructing the new identities in many ways such as the “anti sin Pla-buek hunter as conservationist identity”, “Kru-(Pla-buek cultural teacher)” and “Pla-buek cultural tourist guide”. In this way of constructing new identities is the way they try to access to compensation, resources and the new career from the Pla-buek conservation project. The second group is the “still catching group”, they try to negotiate to Pla-buek conservation by reproduction the “catching fish identity” through the reproduction of the indigenous ritual (Pi Tee Wai Phee Phong) by using also media to claim for the indigenous rights. The last way of development negotiation is the using of “local knowledge” in two levels, the first is the construction of “local knowledge” through “The villager Research” (Ngan Vijai Chao Ban) by co-operate of both of villager and the natural resource conservation and environmentalism network to negotiate to the upper Mekong River development project. Also, in various situations under the Pla-buek conservation, the Pla-buek hunters try to produce the “situated knowledge” to negotiate to claim their rights to access to Pla-buek.